

IS ER EEN BEGIN?

Dit is een verslag van mijn weg, een verslag van wat ik heb meegemaakt. Ik schrijf om het gebeurde te begrijpen. Om mezelf te begrijpen. Maar ook om te delen.

Waar begint een weg? Er was een weg voorafgaand aan de gebeurtenissen die hier verteld worden. Heeft die weg noodzakelijk naar dit samenspel van omstandigheden geleid? Ik weet het niet. En misschien maakt het ook niet uit waar ik vandaan ben gekomen.

Het is net als met de hoofdpersoon uit *Winterreise*, hij wandelt. Meer weten we niet. Hij is ergens begonnen, maar we weten niet waar en wanneer. De muziek van het eerste lied lijkt te suggereren dat hij al lang wandelt, het begin van de pianobegeleiding is bijna willekeurig. Alsof de luisteraar binnenkomt op een moment dat de muziek al begonnen is. 'Dit is een lied van het soort dat al eeuwig aan de gang lijkt te zijn op het moment dat het begint'.¹

Ik ben op weg en wandel; mijn wandeling is ook al aan de gang als dit verhaal begint. Veel wegen wandelde ik onbewust. En waar moeten we beginnen te vertellen als we een weg willen beschrijven? Pas bij splitsingen wordt soms bewust dat er een keuze is. Of was er eigenlijk geen keuze? En was er misschien maar één weg.

Een eenzame weg.

*Muss selbst den Weg mir weisen in dieser Dunkelheit*²

Maar toch, we lopen niet alleen. We zien anderen en wandelen delen van onze weg gezamenlijk. Ik wil alvast zeggen dat Zij me op deze weg steeds begeleid heeft. Zij is bij me geweest. En zonder Haar had ik deze weg nooit op deze manier kunnen gaan. En ergens is Zij zowel oorzaak als doel van de weg geweest.

EEN SCHEDING VAN 5 MINUTEN

Een ruzie in bed. We zijn allebei bereid bruggen te verbranden. Radicaal. De ruzie gaat zo ver dat we elkaar met een concrete scheiding dreigen.

¹ Ian Bostridge, Schuberts *Winterreise*

² Schubert, *Winterreise*, *Gute Nacht*

‘Okay, als je graag wil. We gaan scheiden.’

Zij pakt haar deken en loopt naar de zolder.

Haar woorden staan me helder voor de geest. Ik ben gescheiden en ben rustig. Ik lig op mijn rug. De vraag die in alle hevigheid binnenkomt is deze: ‘wil ik echt van Haar scheiden?’. Als in een flits komt het besef dat ik dit niet wil en nóóit, nóóit heb gewild. Het diepe besef dat ik van Haar houd vult mijn ziel.

Ik besluit naar boven te lopen. Volledig kwetsbaar, oprecht niet wetend wat Zij zal vinden, sta ik tegenover Haar. ‘Ik hou van je; ik wil niet scheiden’ is wat ik zeg. Een stilte. Het besef Haar niet meer bij me te hebben, zelfs het idee Haar niet meer te zien en niet meer te mogen omarmen of kussen is te veel. Vol van verdriet en liefde, maar ook in het besef dat ik deze weg niet wil vraag ik Haar: ‘Mag ik je een kus geven?’. ‘Probeer maar’, zegt ze. Heel voorzichtig raak ik haar lippen. Een onwennige, tastende en zachte kus die de brug voorzichtig herstelt. We zijn samen dankbaar voor dit moment.

Het idee kort gescheiden te zijn geeft een gevoel van nieuwe verbondenheid, maar ook van nieuwe kwetsbaarheid en verantwoordelijkheid. Het besef dat we niet meer willen dat we op deze manier tegenover elkaar komen te staan. Maar kwetsbaar omdat we ook voelen dat onze band geen garantie is.

ONTROUW

Esther Perel noemt drie kenmerken die vreemdgaan karakteriseren: geheimzinnigheid waarin het handelen verborgen wordt gehouden, erotische spanning tussen geliefden en vergaande emotionele intimiteit. Als we het eens zijn over de definitie en er geen sjoemel-uitweg meer is, is de conclusie simpel. Ze is vreemdgegaan. Mijn hart gaat 200 slagen per minuut en ik kan nauwelijks ademen. Ik wacht op haar antwoord als ik haar vraag of ze hem gezoend heeft.

‘Ja, ik heb van hem gehouden en heb hem gezoend’

Het vertrouwen is in een keer weg. Ze heeft een intiem tweede leven geleid. Gelogen. Gelogen over onze relatie. Een immense pijn en verdriet overvalt me. Geen kwaadheid. De pijn en het verdriet zijn zoveel groter. Ik kan alleen maar beven en huilen. Het voelt alsof het huwelijk aan stukken geslagen is. In de woorden van Esther Perel:

‘Als je het hart uit een relatie wil trekken, is vreemdgaan een goede keuze’.³

Ze blijft innerlijk bij me als ik de pijn voel. Ze probeert zich niet te verdedigen, niet te rechtvaardigen. In de pijn voel ik de dankbaarheid dat ik de pijn niet hoeft te verdedigen.

³ Esther Perel, Liefde in Verhouding

De pijn komt in aanvallen, vaak gemengd met angst en verdriet. Verdriet om wat gebeurd is, angst om verlaten te zijn.

Acht jaar eerder, toen er vluchtiger zoen was, had ik me voorgenomen niet nog een keer het pijnlijke proces van vertrouwensherstel te willen doormaken. Maar ik weet dat ik niet anders kan. Ik hou van Haar. Ik zal ook nu het proces aangaan.

IETS GROTERS

Er is niets wat je kan voorbereiden op de pijn die het besef van een partner die is vreemdgegaan meebrengt. De pijn is zo heftig. Het is een pijn die zowel het lichaam als de ziel raakt. In mijn hartstreek ontstaat een gapende wond zonder hoop op herstel. De wond en de pijn zijn voor mij bijna te groot om zelf te dragen. Zelfs als Ze voorzichtig met haar hand de hartstreek wil benaderen is dat te pijnlijk. Echte pijn.

Hier stelt zich de vraag naar troost en herstel.

Michael Ignatieff beschrijft dat kunst, in woorden, beelden of muziek een louterende en troostende werking kunnen hebben.

‘Als we vertroosting zoeken, zoeken we meer dan een manier om ons beter te voelen. Zware verliezen maken dat we het grotere ontwerp van ons leven in twijfel trekken. Troost vinden is je verzoenen met het feit dat de wereld is zoals hij is, zonder hoop op gerechtigheid te verliezen.’⁴

Het helen van de pijn is voor mij het zoeken naar troost. Ik heb de troost gezocht in het Sublieme. De tranen van Lucretia in Rembrandt’s schilderij als ze zich van het leven berooft, de Paulus van Mendelssohn, Shakespeare’s Rape of Lucrece, Goethes Wahlverwandschaften. In het Sublieme wordt de pijn opgenomen in het grotere geheel; dat geeft troost.

Deze kunstwerken laten oerbeelden in de meest zuivere vorm zien. En die oerbeelden heb ik gebruikt om de thema’s van mijn weg in te kaderen. De kaders van het Sublieme in de vorm van kunst en religie scheppen troost doordat ze mijn pijn uittillen boven het puur persoonlijke. En troost is wat mijn wond goed doet.

DE TRANEN VAN LUCRECIA

Lucretia is de historische figuur die zelfmoord pleegt nadat ze is verkracht. Rembrandt laat Lucretia zien nadat ze zichzelf met een mes de dodelijke wond in het hart heeft toegebracht. Het beeld doet in eerste instantie

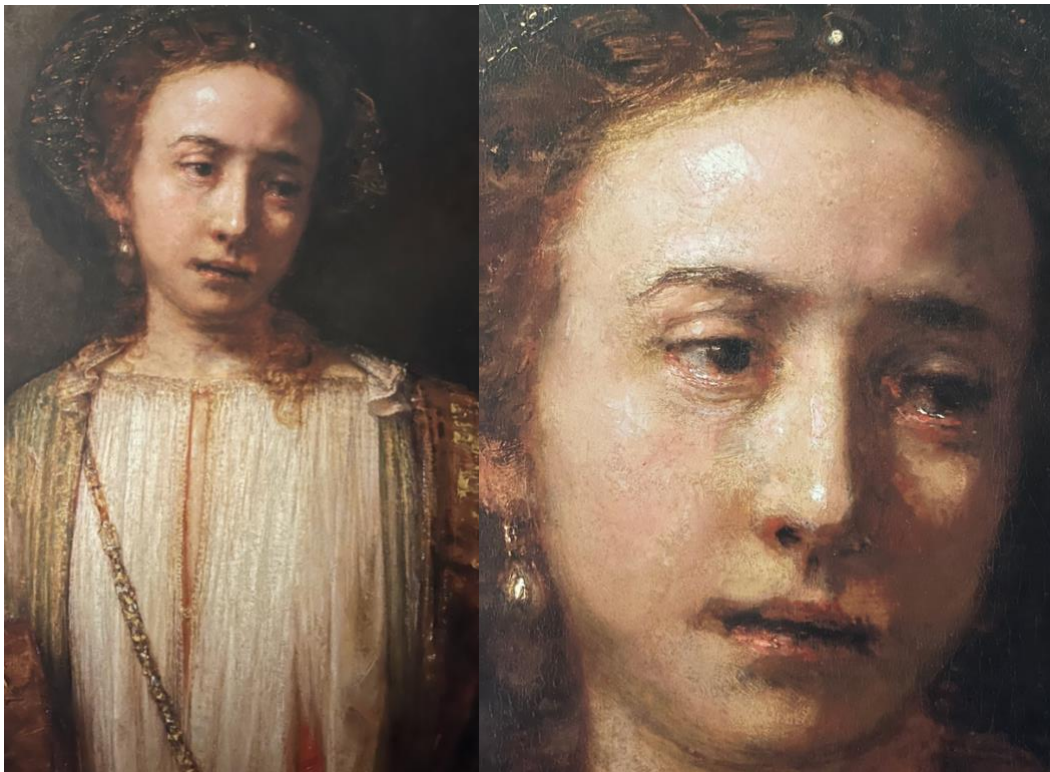
⁴ M. Ignatieff Troost

realistisch aan in die zin dat het bloed uit het hart stroomt. En als toeschouwer krijg je de indruk dat je de seconden na de doodsteek intiem mag meebeleven.

Is dat wat Rembrandt wil laten zien? Een realistische scene? Het beeld lijkt namelijk bij nader beschouwing tijdloos. We zien Lucrecia in zichzelf gekeerd, maar waardig en rechtopstaand. Kan iemand waar het bloed zo rijkelijk stroomt zo waardig blijven staan? Als we toeschouwer van een handeling in de tijd zijn, zouden we dan niet verwachten haar ineenstorting te mogen zien, ten minste in aanzet? Die aanzet is er niet. Maar is er niet eerder iets eeuwigs, dan iets tijdelijks in haar verschijning? Rembrandt lijkt in zijn schilderij de tijd te bevriezen, of beter gezegd, Lucrecia boven de tijd uit te tillen. Hij schildert een waardige vrouw, ze lijkt te berusten in haar lot. En als we goed kijken, zien we een opwelling van een traan in haar linkeroog.

Zo wordt voor mij dit schilderij een oerbeeld van een vrouw die in waardigheid de pijn (het bebloede hart) en het verdriet (de traan) draagt.

Ik voel mijn pijn. Ik huil. Met Lucrecia.

DE SPIEGEL

'In illusies is geen daadwerkelijke troost te vinden, dus moeten we in waarheid leven'.⁵

Ik heb geprobeerd in waarheid te leven, de waarheid in al haar facetten te zien, hoe pijnlijk ook. Geprobeerd zo precies mogelijk te ervaren wat is gebeurd. Maar ook stapje voor stapje proberen te begrijpen wat Haar heeft bewogen.

Veel is er blijven liggen. Veel onverwerkt leed. We besluiten dit leed en de pijn die we elkaar hebben gedaan onder ogen te zien. We noemen dit 'kastjes opendoen'. E zijn spelregels. De ontvanger mag bepalen of hij / zij er klaar voor is. De zender mag slechts een kastje opendoen als er liefde gevoeld is. Een extra spelregel: er mag niet worden geschreeuwd. De zender mag het kastje opendoen in een manier waar geen nuance in hoeft te zitten, de gedachten en gevoelens mogen eenzijdig, rauw zijn. De ontvanger luistert. Meer niet. Maar ook niet minder.

Ze zit tegenover me. Opent haar kastjes. Ze vertelt me hoe ik Haar vernederd heb, niet gesteund, niet gezien. Hoe ik haar verdriet en pijn heb gedaan. Ze uit het in alle heftigheid. Ze haat me om wat ik heb gedaan. Het is rauw, ongenueanceerd en heftig. Ik neem op. Voel haar woede en haat. Ze mag me slaan. En Ze slaat me hard en vaak in het gezicht. Ik onderga en luister.

Dit is een nietsontziende spiegel. Alle onmogelijkheden en beperkingen van mij en wat ik daarmee anderen heb aangedaan staan als brandende beelden in mijn ziel.

Het duurt, maar de beelden bezinken. Ik voel mijn onvermogens, ik voel mijn falen. En dan langzaam.... Heel teer komt het. Ik voel dankbaarheid dat iemand me zo onverholen de waarheid durft te vertellen.

NIETS MEER TE VERLIEZEN

'Okay, ik zal het eerlijke verhaal vertellen.'

Het eerlijke verhaal is meer dan ik aan kan. Deze relatie heeft een intimiteit gehad die onverdraaglijk is. Daar doet het feit dat deze relatie zich nagenoeg compleet virtueel heeft afgespeeld niets aan af.

De belofte en het ideaal van een gezamenlijk leven is er niet meer. Mijn huwelijk is hiermee kapot. Kapot gemaakt door Haar. Daarmee heb ik verloren wat me dierbaarst is. En is bovendien mijn diepste angst waarheid geworden. Namelijk, de angst te worden verlaten. Ik beseft te zijn verlaten.

Ik heb mijn falen gevoeld. Ze heeft me verlaten.

⁵ M. Ignatieff Troost

Ik wil enkel nog dood. Mijn diepste wens is om opgehaald te mogen worden en naar de hemel te mogen gaan.

We zitten samen aan het water. Ik zeg Haar dat ik wil worden opgehaald door een boot. Een boot naar de hemel. Zoals het meisje met de tondelstokjes wordt opgehaald door haar oma; met haar laatste tondelstokje verschijnt haar oma in een warmte en licht die het aardse leven in de schaduw stelt. Ze sterft met een glimlach op het gelaat.

Ik wil dood omdat ik verloren heb wat me het dierbaarst is. Ik wil dood om de pijn niet meer te hoeven voelen.

Dood. Meer wens ik niet.

WAT IS ER NA DE DOOD?

Ik wil opgehaald worden en meegenomen worden naar de hemel. Meegenomen omdat ik hier niets meer heb. Ik heb alles verloren.

Maar dan daalt er een diep besef in mij neer: ze kunnen me niet alles afnemen. Bij alles wat ze van mij afnemen is er een onmogelijkheid; mijn liefde voor Haar. Mijn huwelijk kunnen ze me afnemen. Maar niet mijn liefde. Ik heb altijd van Haar gehouden. Zelfs op momenten dat ik haar innerlijk heb afgewezen heb ik van haar gehouden. Maar ik was te zwak om mijn liefde te uiten. Toen ze in de armen van iemand anders lag heb ik van haar gehouden.

Ik hoef me niet meer te verdedigen. Ik heb hier niets meer te verliezen. Ik heb mijn liefde voor Haar. Die voel ik in alle zuiverheid.

Ik leef, maar misschien ook niet. Ik ben misschien niet meer getrouwd. Maar er is liefde. Alleen maar liefde. Liefde zonder dat ik er iets voor terug vraag.

Ik sta aan het aanrecht en kook. Ik pak een aardappel. En schil die voor Haar. Met tranen. Het is zo mooi: een aardappel voor haar mogen schillen en koken.

Ik kijk Haar aan. Raak Haar wang aan. Ik hou van Haar.

Ze vertelt me wat ze in hem gezien heeft, waarom ze verliefd is geworden. Wat ze bij mij gemist heeft. Ik kijk Haar aan en luister. De liefde voor Haar is zonder belang. Het is liefde zonder verlangen.

Het is goed zo.

DOOD EN LIEFDE

Goethes *Wahlverwandschaften* kent een boeiende titel, want spreken familieband en keuze elkaar niet tegen? En het is juist het spanningsveld tussen keuze en noodzaak op het gebied van relaties die deze roman kleurt. Otilie en Eduard houden van elkaar, terwijl Eduard nog getrouwd is. Maar deze liefde doorbreekt, zij het aarzelend, de conventies. Juist op het moment dat ze, na hun eerste innige kus, besluiten het leven samen te delen, doet de dood haar intrede. Door Otilie's onachtzaamheid sterft een kind. Otilie maakt een innerlijk proces door waarbij ze uiteindelijk besluit te willen sterven; ze sterft.

Ik heb deze passage pas kunnen begrijpen door mijn eigen doodswens. In de doodswens heb ik alles los kunnen laten. Heb ik los kunnen laten dat Zij iets moet; heb ik los kunnen laten dat ik enig recht op Haar heb. Elke vorm van macht, van egoïstische motieven kon ik loslaten. Wat bleef was de liefde. Maar liefde zonder, in termen van Nietzsche, de wil tot macht. De dood is daarmee de poort tot de belangeloze liefde.

Dat ik dat heb mogen ervaren is pure genade.

WOEST

Ik ben woest.

Ik heb me 4 jaar volbewust ingezet voor het mogelijk maken van alle cursussen / opleidingen / dansavonden voor Haar. Altijd mocht ze weg. Elk weekend was ze weg. Als ze thuiskwam was er gekookt. Was de keuken opgeruimd. Daarnaast heb ik eindeloos veel tijd en energie gestopt in de huiswerkbegeleiding van onze zoon. Avond na avond. Weekend na weekend. En Zij? Zij was er niet. Zij kon niets meer zeggen dan 'misschien is het wel goed als hij een keer zakt'.

Ik heb me uitgebuit gevoeld. Misbruikt. Nooit heeft Ze willen zien hoeveel ik voor Haar heb gelaten. Nooit heeft Ze enige blijk van waardering gegeven voor het feit dat ik zoveel energie en tijd in onze zoon en familie heb gestoken.

Ze zag me niet. En meer nog. Ze vernederde me tot op het bot door naast de uitbuiting ook nog vreemd te gaan.

Woest. Hoe durft ze. Wie denkt Zij dat ik ben dat ik dit met me laat doen?

EN VERDER?

Er is muziek die enkel bestaat uit een afwisseling van passende harmonische akkoorden. Ik noem dat 'afwaswater muziek'. De muziek is niet spannend en ontwikkelt zich niet.

Luister naar de muziek van Bruckner. Luister naar de schurende secundes, de akkoorden die initieel niet oplossen. Om zo mooier wanneer de muziek zich uiteindelijk oplost in een finaal akkoord. Schuilt dus niet de schoonheid juist in de melodisch-thematische weg die is afgelegd? En raakt die weg ook niet tastend de disharmonie? ⁶

Is dat niet ook de weg van het leven? Er is geen leven dat enkel harmonisch is, het zou misschien zelfs saai zijn. Zijn de oplossende akkoorden niet om zo verlossender als de weg kronkeliger geweest is?

Disharmonie hoort bij het leven. Pijn hoort bij het leven. Het zijn thema's waar we mee moeten leven. Niet in fatalistische zin. Maar als thema's waar we ons aan kunnen ontwikkelen.

Zo ook wij. Ik leer van Haar. Ik leer door pijn. Zelfs als dit door Haar is aangedaan.

Iedereen heeft een weg. Ik ook. Ook al weet ik niet met zekerheid hoe het verder zal gaan.

Maar ik weet: ik hou van Haar.

⁶ Ik kies hier bewust voor de muziek van Bruckner, maar Beethoven had ook gekund. Muziek van Bach of Mozart gaan misschien eerder over de Hemel en haar harmonieën dan over het leven.